

Nominasjon av Edvard Munchs testamente og dødsbo

1. Sammendrag med beskrivelse av dokumentet

Edvard Munch døde barnløs i sitt hjem på Ekely i utkanten av Oslo 23. januar 1944. Fordi den tyske okkupasjonsmakten skal ha truet med å beslaglegge eiendommen hans, skal han ha vært bekymret for maleriene, som han betraktet som sine barn. (Jf. Marit Lande Edvard Munch – hans liv, s. 6.

<http://www.munch.museum.no/content.aspx?id=13>)

Like etter den tyske okkupasjonen hadde Edvard Munch endret sitt testamente. Edvard Munchs testamente av 18. april 1940 er et vitnesbyrd på hvordan han forsøkte å sikre sitt livsverk for ettertiden. Han testamenterte hovedparten av sine verker til Oslo kommune, det vil si cirka 1100 malerier, 18.000 grafiske verk, 4500 akvareller og tegninger, seks skulpturer, utallige brev og annen korrespondanse. Enkelte verk som Munch hadde testamentert til sin søster Inger Munch, fikk kommunen etter hennes død i 1952. Hun hadde testamentert dem til Oslo kommune ”til sitt Munchmuseum” sammen med en rekke gjenstander som hadde tilhørt boet, samt Asta Nørregaards portrett av Edvard Munch. Først i 1963 ble Munch-museet åpnet.

Munch som i mange år hadde hatt et vanskelig forhold til Oslo der han vokste opp, hadde i 1916 slått seg ned i utkanten av byen og kjøpt eiendommen Ekely på Skøyen. På denne tiden var han anerkjent ikke bare i utlandet, men også hjemme. I 1909 hadde Nasjonalgalleriet gjort store innkjøp i hans kunstutstilling i Oslo. I 1916 ble hans dekorasjon i Universitetets aula innviet.

Tre måneder etter Edvard Munchs død var skifteretten samlet på Ekely for å registrere boet. Det er ingen tvil om at det var en kunstmaler det ble skiftet etter, med løsøre som to staffelier, 200 m malerlerret og to litografiske maskiner. Men her var også eiendeler som redskaper, møbler, ei slakteku, 8 høner og en hane.

Bomappen i Oslo skifterett gir helhetlig informasjon om hjemmet og arbeidsplassen, både i Oslo og på de øvrige eiendommene Munch hadde investert i gjennom livet, i Hvitsten, i Åsgårdstrand og i Kragerø. Detaljerte registreringsforretninger viser hvilke egne kunstverk han etterlot seg. Der er også registraturer over hvilke verk av andre kunstnere han hadde i sitt eie. Også hans samling av bøker og tidsskrift er registrert. Kvitteringer, selvangivelser, regnskap og skifterettens korrespondanse viser blant annet hvilke trykksaker han abonnerte på og hva han betalte i skatt. Vi får innblikk i hans økonomi ved slutten av livet og den situasjonen som oppsto da han døde. Her er kvitteringer for arbeid med dødsmaske, innkjøp til begravelsen mv. Gjennom bomappen dokumenteres den prosessen som fulgte hans død og sørget for

overdragelse av hans store kunstformue til kommende generasjoner. Konsentrert i bare to arkivesker (0,2 hyllemeter) finnes det omfattende informasjon om landets mest kjente maler. Det viktigste dokumentet er testamentet der han redegjør for hvordan hans formue, kunstverk og litterære verk skulle fordeles og forvaltes. Men det henger sammen med resten av bomappen, som viser hvordan testamentet ble fullbyrdet. Fordi hans søster Marie Munch hadde arvet noen av hans verker og en god del av hans innbo, som hun ved testamente av 17. april 1951 overdro til Oslo kommune, kan hennes booppgjør betraktes som en slutføring av Edvard Munchs bo. Denne bomappen (ca.0.03 hyllemeter), som også ligger i arkivet til Oslo skifterett, og spesielt testamentet og registratret over kunstverk og eiendeler etter Edvard Munch inngår derfor også i nominasjonen.

2. Opplysninger om søker

2.1. Søkers navn: Statsarkivet i Oslo

2.2. Tilknytning til den nominerte dokumentarven: Statsarkivet i Oslo eier dokumentene.

2.3. Ansvarlig for nominasjonsprosessen: Statsarkivar Dag Mangset.

2.4. Postadresse: Postboks 4015 Ullevål stadion 0806 Oslo.

Telefon: 22 02 26 00. E-post: saoslo@arkivverket.no

3. Identifikasjon og beskrivelse av dokumentet

3.1.Navn og identifikasjon.

Edvars Munchs bo med testamente

Arkivreferanse: Statsarkivet i Oslo, Oslo skifterett, Id 4-5, Bomapper avd. III, bo nr. 21/1944 (Edvard Munchs bo), sluttet 23.02.1948.

Plassering: 2C 196 22.

Inger Marie Munchs bo med testamente

Arkivreferanse: Statsarkivet i Oslo, Oslo skifterett, Kda 63, Testamentfullbyrderbo avd. I, bo nr. 5.1952, sluttet 25.06.1956 (en mappe),(etterutlodning 18.01.1957, nr.24 1956 og 10.02.1960, nr. 51 1959).

Plassering: 2C 199 24

3.2 Beskrivelse av dokumentene. Dokumentene som utgjør Edvard Munchs bomappe, ligger i to arkivesker. Til sammen 0,2 hyllemeter.

Eske 4:

- Munchs testamente av 18. april 1940, med egen underskrift. Her ligger også notater om Munchs tidligere testamente (av 4. desember 1930).
- Forsikringer og kvitteringer 1917-1947 (1957).
- To legg med livspolise, ulike forsikringer, samt kvitteringer vedrørende administrasjon av boet. Her finnes oversikt over fordringer til dødsboet. En kvittering av 7. februar 1944 for utført dødsmaske av Edvard Munch, kvittering fra fotograf for foto av Munch på dødsleiet, interiør mv. Her er skattesedler for skatt til Staten, Oslo kommune og Vestby kommune og kvitteringer for avisabonnement, opplysninger om boets eiendommer Peters Minde (N.Ramme) (kjøpt 1910), gnr. 41, bnr. 4 i Vestby ved Hvitsten og Kloster (kjøpt 1913), gnr. 40, bnr. 4 i Vestby og Ekely (kjøpt 1916) gnr. 29, bnr. 9, 13 og 27 i Ullern, samt Nygård, (grunn nr. 4) i Åsgårdstrand. Her er blant annet kvitteringer for lønninger, vedlikehold, tilsyn mv. vedrørende eiendommene.
- Pantobligasjoner, kjøpekontrakter mv. vedrørende eiendommene Kjensli og Ålerød, gnr.14-15 i Vestby (kjøpt 1918), Kloster, Peters Minde (N.Ramme), forsikringer på Ekely 1916, samt takseringer av malerier på Ekely og i Åsgårdstrand 1944.
- Selvangivelser 1943-1947.

Eske 5.

- Registrering og taksering av kunstverk, så vel egne grafiske blad og malerier, som andre kunstneres verk.
- Edvard Munchs pass, utstedt 15. oktober 1925.
- Papirer om St.Olavs orden.
- Brev til og fra skifteforvalteren, kladder og kvitteringer om booppgjøret.
- Fortegnelse og taksering av malerier.
- Fortegnelse og taksering av boksamling og ulike tidsskrift.
- Fortegnelse over boets aktiva og passiva, utlodning mv.
- Brev og kvitteringer sendt til skifteretten.
- Dokumenter om salg av Ekely til Oslo kommune og Nygård i Åsgårdstrand til Åsgårdstrand kommune.

Vedlegg. Edvard Munchs testamente.

Inger Marie Munchs bomappe og testamente (ca.0.03 hyllemeter) 1951-1957

- Testamente av 17. april 1951 med tilleggstestamente av 5. desember 1951.
- Registratur over kunstverk og eiendeler etter Edvard Munch.
- Takst over kunstverkene av 10. juni 1952.
- Korrespondanse med bobestyrer, kvitteringar mv.

Vedlegg: Inger Munchs testamente.

Referanser: May Britt Guleng, konservator ved Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Opprinnelse

Opprinnelig ble Munchs bo opprettet som bo nr. 21/1944 i Aker kriminal-, skifte og auksjonsforvalterembete. Ved sammenslåingen med Oslo skifterett i 1948, ble behandlingen av boet overført dit og fikk nytt bonummer 123/1948. Det ble sluttet 23. februar 1948.

Da Oslo skifterett mange år senere avleverte sine arkiver til Statsarkivet i Oslo, manglet alle dokumentene vedrørende Munchs dødsbo og hans søster Inger Marie Munchs dødsbo. Dokumentene ble i 2009 funnet i Jens Christian Hauges privatarkiv i Riksarkivet (PA-1299 Jens.Chr. Hauge, som nr. 87-88). Det er uvisst når arkivmaterialet ble fjernet fra sin proveniens (Ref. 09/19435). Men antagelig har Jens Christian Hauge lånt originaldokumentene fra Oslo skifterett i 1969 fordi han skulle være advokat i en mulig retts sak om opphavsrett til Munchs verker. Dette framgår av brev fra Hauge til Skolerådmannen i Oslo av 16. desember 1969, der han opplyste at han forberedte retts sak mot Oslo kommune på vegne av Andrea Munch-Ellingsen om opphavsretten til Edvard Munchs verker. Der skrev han at ”Materialet - derunder skiftebehandlingen - har jeg skaffet til veie.” Kopi av brevet finnes i Hauges privatarkiv i Riksarkivet, eske Fbb 89. Hauge døde i 2006 og hans arkiv ble deponert i Riksarkivet av sønnen, Marius Hauge.

Originaldokumentene fra bomappene til Edvard Munch og hans søster ble i mars 2010 skilt ut og overført til Statsarkivet i Oslo som en del av arkivet etter Oslo skifterett.

4. Begrunnelse for innskrivelse av dokumentene i Norges dokumentarv

4.1. **Autentisitet.** Testamentet er underskrevet av Edvard Munch og bevitnet av advokat Albert Balchen og overrettssakfører Harald Platou. Testamentet har stempelmerke. Skiftedokumentene er autentiske som en del av skifterettens dokumenter.

Inger Munchs testamente med tillegg er underskrevet av henne og to vitner. De er stemplet som framlagt i Oslo skifterett 5. juli 1952.

Innholdet i bomappene kan kontrolleres med registrerings- forhandlings- og utlodningsprotokoller i skifterettens øvrige arkiv. For eksempel Aker kriminaldommer, skifte- og auksjonsforvalterembete, Registreringsprotokoll nr. 1 med registrering av Edvard Munchs eiendeler.

4.2. Dokumentenes betydning for Norge.

Edvard Munchs testamente er av nasjonal betydning fordi det viser hvordan vår mest kjente kunstmaler ville sikre sine malerier for ettertiden ved å gi verkene til Oslo kommune. Opprettelsen av Munch-museet har lagt grunnlaget for bevaring av mange av Munchs mest kjente verker og profilering av Munch i utlandet. Munchs bomappe med blant annet registrering av hans eiendeler og kunstverk gir også innblikk i de materielle strukturene som omga maleren i de siste 30 årene av hans liv. Her finnes beskrivelse av bygninger, husdyr og innbo. Av bomappen får vi en helhetlig oversikt over de eiendommene Munch hadde kjøpt i løpet av livet. Sammen med Ekely var eiendommene både i Åsgårdstrand, Hvitsten og Kragerø viktige for Munchs liv og virke, blant annet som inspirasjon for hans verker. Fortegnelse av de kunstverkene maleren eide viser ikke bare egne kunstverk i hans eie. Vi får også oversikt hans boksamling og over hvilke kunstverk av andre kunstnere Edvard Munch hadde i sitt hjem.

Munchs originaltestamente og samtlige dokumenter rundt booppjøret har stor interesse for offentligheten. Arkivmaterialet er interessant fra mange synsvinkler og for forskningsprosjekter både om Munchs liv, hans gave til Oslo kommune og om konflikter rundt opphavsrettighetene til hans verk. Det er aktuelt forskningsmateriale og formidlingsstoff med tanke på en 50-års jubileumsmarkering for Munch-museet i 2013 og for 150-årsjubileet for Munchs fødsel samme år.

Det er viktig at materialet blir tilgjengelig for Munch-forskere.

Munchs testamente og bomappe har dessuten en provenienshistorie som er interessant og kan illustrere norske samfunnsforhold i etterkrigstiden. Det viser hvordan dokumenter som berører viktige personer, kan komme på avveie. I dette tilfellet ble materialet lånt ut av en offentlig myndighet og ble liggende i et privatarkiv.

4.3. Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi.

I 1933 ble Edvard Munch tildelt Den kongelige St. Olavs orden for fortjenstfull kunstnerisk virksomhet.

Edvard Munchs testamente ble til fordi han ville sikre sine verker som en arv til det norske samfunnet. Dette representerer en viktig del av norsk kulturarv, og betydelige verdier ble gitt som testamentarisk gave til landets hovedstad. Testamentet er det juridiske grunnlaget for gaven og bomappen dokumenterer prosessen der verdiene ble overdratt.

Da Munch slo seg ned på Ekely i 1916 brukte han både de gamle uthusene og nye provisoriske bygninger som atelier i de første årene. I 1929 fikk han oppført et permanent vinteratelier.

På Ekely, som i 1946 ble kjøpt av Oslo kommune, ble det i 1950-årene bygget en «kunstnerkoloni» for malere, tegnere og billedhuggere. Våningshuset ble i 1960 revet for å skaffe parkeringsplasser for besøkende til utstillingene i Munchs atelier. Dermed gikk det som kunne vært et viktig minnesmerke over Norges mest kjente kunstner tapt. Vinteratelieret er i dag den eneste bevarte bygningen fra Munchs Ekely. Oslo kommune brukte atelieret til konserveringsverksted og magasin for den store samlingen av malerier, tegninger, grafikk og trykkplater inntil samlingen ble overført til Munch-museet. Atelieret er senere blitt brukt til skiftende utstillinger. Atelieret, hagen og kunstnerboligene ble fredet i 1991.

I 1897 kjøpte Edvard Munch sommerstedet Nygårdsgrunn i Åsgårdstrand. Dette var en enkel fiskerhytte fra slutten av 1700-tallet, med en stor hage vendt mot Oslofjorden. Munch dro dit nesten hver sommer i mer enn 20 år. Der malte han og hentet motiver til mange av sine kjente verker. Fiskerhytten ble i 1944 overtatt av Åsgårdstrand kommune og fungerer nå som et eget Munchmuseum. Både huset og inventaret er bevart slik det var da Edvard Munch holdt til der.

Landskapsmotivene til hoveddekorasjonen i Universitetets aula skal være hentet fra naturen rundt Kragerø, der han bygde et friluftsatelier i 1909. I 1910 kjøpte han også eiendommen nedre Ramme i Hvitsten, der landskapet ga inspirasjon blant annet til et av de store bildene i Universitetets aula.

Munchs bomappe gir ettertiden en *helhetlig oversikt* over de materielle omgivelsene Munch levde og virket innenfor i Norge, både i Oslo og på hans ulike landssteder. Senere er deler av dette miljøet gått tapt.

4.4.Unikhet, integritet, trussel og bevaring.

Munchs testamente er unikt. Verdien er uløselig knyttet til selve originalen, og dermed er det uerstattelig. Bare en mindre del av materialet finnes i avskrifter eller kopier i Munch-museets arkiv.

5. Juridiske forhold: Arkivverket ved Statsarkivet i Oslo er både eier og forvalter dokumentene. De fleste dokumentene er i dag stort sett fritt tilgjengelige. De yngste er imidlertid klausulert i 60 år i henhold til forvaltningsloven § 13. Hvis dokumentene kommer med i dokumentarven, kan det føre til større etterspørsel, og det kan bli aktuelt å begrense publikums direkte adgang til originaldokumentene. Ingen har opphavsrett til materialet. Statsarkivaren i Oslo har juridisk ansvar for å ta vare på dokumentene som del av sitt depotansvar.

6. Bevaringsplan. Utover de vanlige sikringstiltakene, er ikke dokumentene gjenstand for en særskilt bevaringsplan, dette i likhet med de fleste andre dokumentene i Arkivverkets varetekt. Det er underlagt felles regler for adgang og bruk. Luftfuktighet og temperatur er under kontinuerlig overvåking. Risikoen for at katastrofer skal inntreffe er vurdert å være lav. Det er ikke laget noen katastrofeplan. Statsarkivet i Oslo har felles arkivmagasiner med Riksarkivet. For mer detaljert informasjon om forholdene i magasinene vil vi henvise til dette punktet i nominasjonene fra Riksarkivet.

7. Konsultasjon og samtykke: Dokumentets eier er orientert om nominasjonen og har godkjent denne.

8. Risikovurdering: De nominerte dokumentene er i dag lite truet. De miljømessige forholdene i Arkivverkets lokaler er gode, dokumentene er i relativt god stand slik at det ikke behov for store utgifter til bevaring. Dokumentene har vært lite etterspurt, dels fordi de ikke er allment kjente i og med at de har befunnet seg i Hauges privatarkiv.

9. Bevaringsvurdering: Se under punktet om risikovurdering. I siste instans er Statsarkivaren i Oslo ansvarlig for bevaringen. Daglig ansvar ligger til statsarkivets personale og en egen seksjon i Riksarkivet som håndterer konservering og digitalisering for materialet i Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo. Seksjonen har flere eksperter på papirkonservering.

10. Resultatet av nominasjonen. Statsarkivet i Oslo ønsker å få oppmerksomhet rundt dokumentet. Det er nå aktuelt i forbindelse med feiring av hundreogfemtiårsjubileet for Munchs fødsel i 2013 og feiring av 50 års-jubileet for bygging av Munch-museet samme år samt planene om bygging av nytt Munch-museum i Oslo. Munch-museet og Universitetet i Oslo har inngått en samarbeidsavtale om økt satsning på Munch-forskningen med felles forskningsprosjekter på et høyt internasjonalt nivå. Det planlegges et eget senter for forskning på Edvard Munchs liv og billedkunst.

Nominasjonen er presentert av: Bente Hartviksen